

Benedek István Gábor: Zsidók, ávósok és más mai kérdések

A Magyarországi Holocaust Emlékalapítvány arra kért: szóljak egy előadáson az 1944-es cionista ellenállásról. Vámos György kollégámmal ugyanis 1988-1989-ben riportkönyvet írtunk Tépd le a sárga csillagot címmel, amelyben közreadtuk a Sómér Hácáir tucatnál több harcosának visszaemlékezését.

Igaz, a kötet, túl a tényeken, még ha ad abszurdum is, felmutat bizonyos idoszeruséget. Választ ad arra: mit kell tenniük vészhelyzetben a zsidóknak? Hogyan kell önszerveződniük, miként mentsenek öregeket, noked, gyerekeket, egészen odáig, hogyan alakítsanak ellenállási brigádokat. Ha ugyanis valaki arra gondol, amit az egyik (szónoki túlzásairól ismert) jobboldali pártpolitikus mondott nemrég, hogy oszerinte máris polgárháborús a hangulat Magyarországon, továbbá ha ezt a fenyegető kijelentést összevetjük mondjuk a MIÉP áprilisi militáns gyűlésének légkörével, és figyelünk az ott meghirdetett hatalomátvételi programra, jóllehet a tér hemzsegett a törvényt védo rendoröktol, a szorongást, a félelmet a zsigereiben hordozó zsidó emberben mégiscsak felmerül a gondolat: hátha egyszer jól hasznosíthatók a Sómérok régi tudása, bátorsága. És ez már önmagában is megnyugtató

Mindazonáltal az eloadás témájától elálltam. Nem vagyok történész, tehát a múlt összefüggéseit hitelesen aligha elemezhetem, s nem vagyok politológus, hogy a napi politikai jelenségekből elfogadható következtetéseket vonjak le. Újságíróként, íróként inkább olyasmiről szólok, amit riportszerűen mutathatok be. Így választottam tehát a Zsidó magatartásformák 1945-től napjainkig címu fölszólalást.

Úgy vélem, a tárgy taglalásához elegendő volt végigélni az említett periódust, megfordulni a különféle zsidó körökben, majd meghúzni az egyes idoszakok határait. Így máris kész a tipológia, s megvizsgálható: mit tettek a Holocaustot túlélő rétegek közösségi és egyéni fönmaradásukért, milyen választ adtak a hirtelen rájuk zúduló politikai-társadalmi kihívásokra.

Végso megállapításom: körülbelül éppen most, csak mostanában ért véget a Holocaust. Egészen máig tart, tartott az a periódus, amikor jószerével egyetlen feladat állt az ember előtt: túlélni. Amikor két kérdésre: Mi több? A zsidóság vagy az élet -avagy az élet több-e, mint a zsidóság, csak torz válaszok születhettek. Az Auschwitzból, a munkaszolgálatból hazakeveredettek mindent láttak a pokolból. És tudták: a mai falat kenyér a holnapi élet. A halálgyárból való megmenekülés minden más zsidó emléktől, zsidó élménytől különbözött. A középkor megannyi hosi máglyahalála (a zsidóság több, mint az élet), a vállalás mártiruma a Holocaustban értelmét veszíti. Marad az egyéni megoldás, praktika a túlélésért.

Azok, akik a sorsukat más kontinensekenz, más népekhez, elsosorban Izraelben a zsidó néphez kötötték, kiléptek a magyarországi post-Holocaust kör problémavilágából. Akik itt maradtak, folytatták egyéni küzdelmüket a létért.

Magától értetődik, e küzdelemnek is megvannak a hosei. Például a szombattartó szövetkezetek alapítói. Vajon miért nem írt senki monográfiát errol a csodálatos képzodményről? Áll a hajótörött magyar zsidóság a sztálinizmus tengerének közepén egy parányi szigeten, és szinte reménytelenül kituzi sábesz megorzésének zászlaját. Gyönyöru, megható.

És máris itt vannak a pártba, a hatalomba igyekvo zsidók. Micsoda lelkesedéssel vetették magukat - eloször, mint antifasiszták, aztán mint csinovnyikok - a politikába?! És minél kevésbé voltak tehetségesek, annál hangosabbak lettek. Velük pedig megjelenik a zsidó funkcionárius alakja. És ott van maga a Rákosi-jelentés. Rákosi, aki hatalma csúcsán mindent megkaphat, ami szem szájnak ingere, kivéve, hogy kiiktassa életéből a zsidó szüloket. Pedig mennyire vágyott erre! Aztán máris az ávó következik, amiről rögtön külön szólok. De közbevetoleg meg

kell említeni az asszimiláción belül a vegyesházasságok és a feles gyerekek máig és a jövőbe nyúló problematikáját. És minden kisebb és nagyobb témánk háttéréből elotunnek a zsidó közélet vékonyodó, de azért el sohasem tuno hajszálerei. És ki írja meg (sürgetoleg: mikor?) a hitközség történetét? Pontosabban kettos történetét? A láthatót és az eldugottat? Hogy milyen áron lehetett fenntartani a szeretetkórházat (miként kerültek - és kik által - a Joint narancsai Farkas Mihály asztalára, és gyógyszerküldeményei a pártkórházba), az árvaházat, a gimnáziumot és a rabbiszemináriumot? Bármí történt is, azt hiszem, a majdani monográfusnak azért mégsem a bunt és az érdemet kell mérlegelnie, hanem a tényeket fölsorakoztatnia. És leírni: a gátlástalan hatalom csak a magáivásúakkal érintkezett. Akin megéreztek a megvesztegethetetlenség, a beszervezhetetlenség szagát, azt vagy ejtették, vagy lecsukták.

Tehát roppant színes témánkban a paletta. A Holocaustot túlélő zsidó -ilyen az ember természete - ezernyi praktikával próbálta fenntartani magát. Az élet fontosabb, mint a zsidóság. Folytatódott a láger-szindróma. S hogy a feladás, az elsodródás, netán a megtagadás ne fájjon olyan nagyon, megfogalmazódott a mento mondat: az internacionalizmus, a szocializmus eszméje meghaladja a judaizmust, mert megszünteti a népek közti különözöséget, tehát az antiszemítizmust is, a vallás pedig amúgy is a népek ópiuma. A kísérlet nem sikerült. Kárát milliók látták, a szenvedés emléke nem feledhető.

Engem, pillanatnyilag leginkább az ötvenes években testet öltő zsidó magatartásformák érdekelnek. Hogy ezekkel az ávós dolgokkal, talán, már nekünk, zsidóknak is szembe kellene néznünk. Nem azt mondom, hogyan is mondhatnám, fogadjuk el a legádázabb antiszemiták (például Kubinyi) okfejtését, miszerint az ávós világ Magyarországon zsidó világ volt, vagyis aki ávós, az zsidó és fordítva.

De ahhoz, hogy tisztult lélekkel éljünk, bizony, önvizsgálatot illik tartanunk. És néhány kellemetlen kérdésre igenis nekünk kell választ adnunk. Miért lépett be a hírhedtté lett testületbe a reprezentáns arányon jóval több zsidó? Valóban a bosszúvágy hajtotta oket? Hiszen félmillió magyar zsidót mégiscsak lemészároltak 1942-tól 1945-ig, s az életben maradottakat is vérlázító módon alázták, gyötörték meg, miközben értékeiket elrabolták, lakásukat kifosztották. De mégis. Hogyan eshetett meg, hogy a Tízparancsolat (itt muszáj patetikusan szólnunk) gyermekei közül akárhányan -nekünk mindenképpen sokan - szellemi és fizikai közösséget vállaltak a gazemberséggel?

Mondhatjuk-e, hogy csak azért, mert a zsidó ávósok és a zsidó politikai gengszterek magukat már nem tekintették zsidónak, a zsidóságot ez a kérdés nem érdekli? Nem mondhatjuk. És nemcsak azért, mert a külvilág oket zsidónak tartja, mégha ezt a kapcsolatot sokan árnyaltan és differenciáltan látják is. Ez a közkeletű képlet: ha zsidónak születél, zsidó vagy. Így esik, hogy nem a hatalom emberi gonoszát látják Rákosiban, nem a közönséges politikai bunözöt Péter Gáborban, hanem a zsidót. (Hiába kérdezőnk vissza: mutassanak egyetlen épelméű zsidót, aki Szálasi buneit átvitte volna annak még csak nem is magyar, hanem örmény származására. Az antiszemitának nem ok kell a zsidógyűlöletre, sot még zsidó se nagyon.)

Miért éő ez a fájdalmas kérdés? Nem a rőtmanózás miatt. A zsidóságukat százszor megtagadó zsidók, érzékelve, hogy megszunt felettük a párternyo, közösségi védelem híján most tömegével szaladnak a zsidóság eresze alá. És elvárják - joggal -, hogy esetükben is

érvényesüljön, méghozzá maradéktalanul a tösúvó elve. Halálod előtt akár perccel is, van módod a megtérésre -tanítják az Atyák nyomán ma is a mesterek.

Nyilván, a sztálinista gazembereknek eszük ágában nem volt a megtérés, de ezzel vagy enélkül, a zsidóságukat azért nem veszítették el. És mert most egy másik mondás is eszükbe jut, nevezetesen: minden zsidó tetteiben felelős a másik zsidóért, azt is le kell írunk, hogy a tegnapi gonoszok átkát a mai (és a holnapi) nemzedékek is viselik. Mert ok elmulasztották a mérlegelést. Tettük előtt a számvetést a következményekkel.

A tösúvó értelemszerűen az ember és az Isten közötti viszonyra értendő. De mert zsidó találmányról van szó, nem tehetünk úgy, mintha a megtérés ügye az egyik zsidóra érvényes, a másakra nem. De mielőtt elhangzik a szóláhti a megbocsájtók ige, az ávó-zsidó elszámoláskor üssük fel mértékünket, a Szentírást. Itt a Könyv, a maga kendozetlen oszinteségével. Ha rosszat tesz a nép, ha egyesek ocsmányságokat követnek el, ha csalárd a vezér, a Tóra, a prófétai irodalom pontosan beszámol róla. Tisztelve a tényeket. Semmi idealizálás. Hiszen a világot, az embert az Örökkévaló alkotta és -ilyenné. Példa szükséges? Mit tett Dávid Urijával? Milyen álnok módon ölette meg, hogy feleségül vehesse Bátsébát, Salamon király édesanyját? És mégis! Jézus sem máshoz, mint ehhez a gyalázatos, de az isteni áldást hordozó Dávidhoz vezeti vissza messiási eredetét. Mert o, az emberi gyarlóság hordozója egyben minden nagyságok kifejezője.

Ilyen bonyolult ez. Vagy még bonyolultabb. De meggyozódésem: egyszerubb lett volna érvelve rámutatni a rőtmanózó parlamenti közjogi méltóság méltatlanságára, s felelni parlamenten kívüli megnyilatkozásaira (lesz több is), ha ezen az önvizsgálaton már túljutott volna a magyarországi zsidóság. Ha igaz a szó, nem kell tartani semmitől.

Csak például: a Gruppe '47 íróinak, közgondolkodóinak nem volt nehéz a dolguk, amikor alig két évvel a náci összeomlás után szembenéztek a barna szennyáradat maradékával? Vagy a franciáknak? Milyen dadogva számoltak le a mítosszal (minden francia született ellenálló), de leszámoltak!

A Holocaust-magatartás, a Holocaust tünetcsoporthoz mostanában ér véget. Szabadon szerveződhetnek a vallási, a cionista, a kulturális vagy akár az ezoterikus zsidó ügyekkel foglalkozó központok. A szabadság élményét, persze, szorongásossá teszi az antiszemitizmus, de fogadjuk a jelenséget természettudományos vértetben: ahol fény, ott árnyék.

Az igaz, nem árt néhány kínos kérdést feltenni, s arra, lehetőség szerint, körültekintően válaszolni. Minek tekinti önmagát a zsidóság - hivatalosan és nem hivatalosan - Magyarországon? Zsidó vallású, zsidó származású magyaroknak? Sajátos etnikumnak? Vendégnek? Vagy egyszeruen polgárnak? Elég-e az itt-éléshez a lojalitás? Pozitívum-e, hogy a zsidó emberek munkájának, tehetségének, szorgalmának gyümölcsét végül is mindenki (tehát az antiszemita is) élvezi, mert hiszen fordítva is így van. Mikor tiltakozhat és milyen hangerővel jogai védelmében a zsidóság, és személyesen a zsidó ember? Miként értelmezendő a pozitív diszkrimináció, s hol van ennek jogi, erkölcsi határa?

De menjünk egy másik síkra. Milyen zsidó közösséget, közösséget építsünk magunk köré? És

hogyan teremthető meg a vallásos, a kulturális, a cionista stb. körök párbeszéde, egymással való harmóniája? A szolidaritás. Hillél mondta (Perek II. 20.): Ne különülj el a hitközségtől. Jó. De az új feladatokhoz milyen új, hatékony hitközségi struktúra illik? Külön ortodox, külön neológ? És hol és kik által fogalmazódik meg a különböző körök érdekegyeztetése (például az oktatás kérdésében)?

De van itt még valami, újra országos értelemben. Vállalhat-e Rákosi, Aczél György után zsidó születésű, tudatú polgár országos politikai vezető szerepet? Egyértelmű, hogy igen. Hiszen a demokrácia megcsúfolása volna ennek az ellenkezője. Csakhogy a politikai arénában olykor olyasmit is elkövetnek a küzdőfelek, amelyek -fentebb szoltunk róla - negatív módon hatnak a teljesen indifferens zsidókra. Ha a zsidó születésű orvos sikeresen gyógyít, ha a zsidó művész magas invencióval vált ki katartikus hatást, ha a zsidó munkás, kereskedő, tisztviselő egyszerűen jól dolgozik, az természetes, szót sem érdemel. De csak egyszer lépjen félre, egyszer feledkezzen meg magáról

Adja az Ég, ez ne következzen be. Pesze, bekövetkezik. De legyünk a konfliktusok idején is mértéktartóak, elvszerűek és viselkedjünk gerinces körültekintéssel.

Mert most kiváltképp válságos éveket élünk. Politikai, társadalmi, gazdasági vulkánok krátereiben küzdünk emberi és zsidó, egyéni és közösségi fennmaradásunkért. Mert a kettő most lassan újra egy. Nagyon régóta eloszor. De ha vissza kell néznünk, mert hiszen az új útra csak így léphetünk, ne lássunk magunk mögött betemetetlen gödröket. És reméljük, lesz megfelelő szellemi és lelki erők a szabad élethez.

<http://www.szombat.org/archivum/regi/h9705a.htm>